

Indian Streams Research Journal

International Recognized Multidisciplinary Research Journal

ISSN : 2230-7850

Impact Factor : 4.1625(UIF)

Volume -6 | Issue - 2 | March - 2016



प्रसारमाध्यम भाषा



Iqbal J. Tamboli

**Department Of Marathi , Solapur Social Association Arts & Commerce College, Solapur,
Dist. Solapur.**

प्रस्तावना :

मराठी वाढिन्यांच्या मराठमोळ्या कार्यक्रमांची शीर्षके आताशा देवनागरी लिपीतल्या इंग्रजी भाषेत देवण्याची पद्धत आली आहे. गुड मॉर्निंग महाराष्ट्र, ब्रेट भेट, एमरजीर, मॉर्निंग न्यूज, लिल चॅम्पस, प्राईम टाईम अशी डझनावारी उदाहरणे आपल्या परिचयाची आहेत. बातम्या आणि इतर कार्यक्रमांच्या अंतर्गत वापरली जाणारी भाषाही [उच्चारांचे तर सोडूनच या] अशीच असते. 'सेहवागची सेंचुरी थोडक्यांत मिस झाली पण त्याने बारा बॉडीज आणि चार सिक्सर्स मारल्या आणि नंतर तीन विकेट्सही काढल्या. त्याला आजचे 'मॅन ऑफ द मॅच' अवॉर्ड मिळाले' ह्यांतले किती इंग्रजी शब्द अपरिहार्य असल्याने नाईलाज म्हणून वापरावे लागते? काही वर्षांपूर्वी क्रिकेट सामन्यांचे धावो वर्णन मराठीतून देण्याचा एक चांगला प्रयत्न आकाशवाणीने केला होता. त्यामुळे शतक, चौकार, षटकार, बळी, सामनावीर, पटके, क्षेत्ररक्षक, अनिर्णित. यष्टीरक्षक असे कितीतरी मराठी प्रतिशब्द निघाले आणि महत्वाचे म्हणजे ते सहजपणे रुळले. ते प्रतिशब्द आज माध्यमांना का नकोसे व्हावेत?

मराठी वर्तमानपत्रांतल्या अगदी ठळक बातम्यांच्या मथळ्यांमधे कितीतरी अनावश्यक इंग्रजी शब्द सर्रास वापरले जातात. लेखांच्या शीर्षकांचेही तसेच! अगदी ताजे उदाहरण घ्यायचे तर लोकसत्तेतल्या 'दि व्द्युरियस केस ओफ स्लमडॉंग मिलियॉनर' हा लेख पहावा. 'दि व्द्युरियस केस ऑफ बेंजामीन बटन' नावाचा एक हॉलीवूडपट आला आहे म्हणून केवळ असे शीर्षक घ्यायचे स्लमडॉंगचा आणि त्या बेंजामीनचा अर्थाअर्थी काही संबंध नसताना? मराठी नाटकांची आणि चित्रपटांची नावेही अशीच येऊ लागली आहेत. असे केल्याने आपण आपोआप आधुनिक ठरतो अशी ह्या मंडळींची समजूत आहे काय? का तरूण वर्गाला आकर्षित करून घेण्यासाठी हे धेडगुजरीपण आवश्यक झाले आहे?

हे असेच चातू राहिले तर अधून मधून मराठी शब्दांची फोडणी दिलेल्या इंग्रजाळलेल्या मराठी भाषेला आमची 'मायबोली' म्हणायची पाळी आपल्यावर येऊ शकते. महाराष्ट्रांतल्या अभिजनांची हीच भाषा झाली तर त्या भाषेलाच 'अभिजात' मराठी म्हणावे लागेल. मराठी भाषेतून बॅचलर ऑफ मास मिडिया [बी. एम. एम.] चा अभ्यासक्रम सुरू व्हावा म्हणून काही मंडळींनी चळवळ केली विद्यापीठाने ती मागणी मान्यही केली. पण मला अशी भीती वाटते

की बी. एम.एम. चा अभ्यासही अशाच 'मिन्लीश' मधून चालवावा लागेल कारण मराठी-माध्यमे तीच भाषा वापरू लागली आहेत! ही पदवी घेउन बाहेर पडणाऱ्यांना अशाच घेडगुजरी माध्यमातून नोकऱ्याकरायच्या आहेत.

शासकीय व्यवहारात मराठीचा वापर अनिवार्य केल्याने मराठीला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळेल का, हासुद्धा एक यक्षप्रश्नच आहे. मराठी भाषिकांच्या महाराष्ट्र राज्याची स्थापना झाल्यापासून गेल्या पन्नास वर्षांत 'कारभारात मराठी भाषेचा वापर' ह्या विषयावर शासनाने प्रसृत केलेल्या परिपत्रकांची आणि शासन-निर्णयांची संख्या भरभवकम आहे. असे नवे फतवे सारखे का काढावे लागते? अतीकडच्या काळांत, अशी काही उदाहरणे पहाण्यांत आली की मातब्बर पुढाऱ्यांच्या पुढच्या पिढीतले वारस किंवा आप घराणेशाहीच्या प्रशेनुसार मंत्रीपदावर आरूढ झाले खरे पण ते धडपणे मराठी वाचू-बोलू शकत नव्हते कारण त्यांचे सगळे शिक्षण इंग्रजी माध्यमातून झाले होते [काहींनी परदेशी पदव्याही संपादन केल्या होत्या]. अशा अभिजातांना ह्या राज्याच्या राजकारणांत आणि प्रशासनांत प्रवेश करताना मराठी भाषा आत्मसात करावीशी वाटू नये हे विचित्र काही आशादायक वाटत नाही. आज अशा मंत्र्यांची आणि आमदारांची संख्या नगण्य असली तरी उद्याचा भरवसा कोणी द्यावा? महाराष्ट्राचे वाढते शहरीकरण आणि लोकसंख्येच्या प्रमाणानुसार होणारी मतदारसंघांची पुनर्रचना यांमुळे ज्यांची मातृभाषा मराठी नाही अशा आमदारांची संख्या यापुढे वाढणार आहे मग ह्या मंडळींच्या सोयीखातर शासनालाही राज्यभाषेच्या वापराबद्दलचा आग्रह काही प्रमाणांत सौम्य करावा लागेल. मुंबई महानगरपालीकेच्या कारभाराचे स्वरूप 'बहुभाषिक' आहेत. पुढे जाऊन विधानसभेचा आणि मंत्रालयाचा कारभारही असाच बहुभाषिक होऊ शकतो.

आज मुंबईतच नव्हे तर अगदी पुण्यांतही, शिक्षा, टॅक्सी, उपहारगृहे सिनेमागृहे दुकाने अशा रोजच्या व्यवहारांतल्या ठिकाणीसुद्धा मराठीऐवजी वटकन हिंदी भाषेत संभाषण सुरू होते. दोन्ही बाजू मराठी भाषक असतानाही हे असेच चालू राहिले तर भविष्यांत, दैनंदिन व्यवहारांतही मराठी नामशेष होऊन जाईल.

अशा सगळ्या आघाड्यांवर मराठी भाषेची पीछेहाट अशीच सुरू राहिली तर मग ती 'अभिजात' कशी होणार? अमेरिकेत जाऊन साहित्य संमेलने आणि नाट्य-संमेलने भरवण्याने मराठी भाषेला ते स्थान मिळणार आहे का? मुळांतच अशी संमेलने म्हणजे उत्साह-सोहळे असतात [अगदी महाराष्ट्रातल्या संमेलनांचीही गत तीच असते]. त्यातून भरीव, ठाशीव किंवा दीर्घकालीन असे काहीतरी निष्पन्न व्हावे अशी खुद्द संमेलनांच्या यजमानांचीही अपेक्षा नसते. मग परदेशांत जाऊन संमेलने भरवल्यामुळे तसे काही साध्य होईल असे तरी का मानायचे? अमेरिकेतली समस्त महाराष्ट्र मंडळे एकत्र येऊन एक द्वैवाषिक संमेलन भरवतात. आपल्या मराठीपणाचे अनुबंध जपण्याचा, नव्या ओळखी-पाळखी करून घेण्याचा आणि मराठी करमणूकीचा, खाद्य-पदार्थांचा आस्वाद घेण्याचा, पु.ना. गाडगीळांच्या किंवा चितळ्यांच्या सर्वांवर खरेदीचा तो सोहळा असतो. [काहींच्या मते उपवासांच्या सोयीची जुळवण्याची ती एक संधी असते!] तिथेही इंग्रजी-मराठी अशा सरमिसळ भाषेत कार्यक्रम पार पडतात याचे मुख्य कारण म्हणजे तिकडच्या तरुण पिढीला संपूर्ण मराठी भाषेत सतत बोलणे-ऐकणे शक्य नसते [वाचणे-लिहिणे दूरच]. त्याबाबत कुणाची तक्रार असण्याचे कारणही नाही. बी. एम.एम. ची ही 'कन्व्हेंन्शन्स' नियमितपणे भरतात हेच कौतुकास्पद आहे! 'जागतिक मराठी चेंबर ऑफ कॉमर्स' चे कार्यक्रमही प्रमुख्याने इंग्रजीतच होतात पण आंतरराष्ट्रीय व्यवहाराची भाषा इंग्रजीच असल्याने तेही क्रमप्राप्त आहे. मला एवढेच म्हणायचे आहे की युरोप-अमेरिकेतल्या संमेलनातून मराठी भाषेला 'सुगीचे दिवस' दिसतील अशी भाबडी आशा कोणी बाळगू नये.

'जी जबाबदारी सर्वांची असते, ती कुणाचीच नसते' अशा अर्थाचे एक वचन इंग्रजीत आहे. तोच प्रकार मराठी भाषेचे संवर्धन, प्रसार, प्रचार ह्या बाबतीतही घडेल की काय अशी भीती वाटते. ह्या कामांत कोणीतरी पुढाकार घेणे आवश्यक ठरेल आणि ही जबाबदारी शासनानेच घेणे योग्य ठरेल. याचा अर्थ, 'जे काही करायचे ते शासन करेल' असे म्हणून इतरांनी स्वस्थ रहायचे असा होऊ नये आणि शासनानेही 'आपल्यालाच सगळे कळते आणि आपणच सगळे काही करू शकतो' ह्या भ्रमांत राहू नये. महत्वाच्या आणि संबंधित क्षेत्रांतल्या अभिजातांचे प्रातिनिधित्व समर्थपणे करू शकतील अशा संस्था आणि संघटनांना शासनाने आपल्या बरोबर घेतले पाहिजे आणि बरोबरीने वागवलेही पाहिजे. महाराष्ट्र साहित्य व संस्कृती मंडळ, मराठी भाषा विकास संस्था, अखिल भारतीय मराठी साहित्य महामंडळ, ग्रंथालय परिषद, नाट्य परिषद, प्रकाशक संघटना, नामवंत शिक्षण संस्था यांसारख्या घटकांना सशक्त बनवून त्यांना मराठी भाषा-विकासाच्या कामासाठी प्रवृत्त करण्यासाठीही शासनालाच पुढाकार घ्यावा लागेल मुंबईत छत्रपतींच्या स्मारकासाठी जे शासन १०० कोटी रुपये खर्चायला तयार होते किंवा सहाव्या वेतन आयोगानुसार कर्मचाऱ्यांना पगारवाढ देण्याकरता वार्षिक हजारभर कोटींचा भार उचलू शकते, त्या शासनाला मराठी भाषा विकासाकरिता पाचएकशे कोटी रुपयांची एखादी पंचवार्षिक योजना आखता येणार नाही असे थोडेच आहे? प्रश्न इच्छाशक्तीचा आणि नियोजनाचा आहे, साधनांचा नाही.

काही बाबतीत तर फार मोठ्या खर्चाच्या योजनांची गरज नाही. उदा. मुख्य प्रवाहातल्या एका वृत्तपत्राने थोडा पुढाकार घेऊन सातआठ प्रमुख दैनिकांच्या संपादकांची एक बैठक बोलवावी, एका वाहिनीने असाच पुढाकार घेऊन उरलेल्या चार-पाच वाहिनीं सोबत बैठक घ्यावी आणि माध्यमांतून वापरल्या जाणाऱ्या मराठी भाषेसंबंधी एक 'आचार-संहिता' बनवावी, जेणेकरून मराठीचे 'घेडगुजरीकरण' थांबेल. हे करण्यासाठी काही पंचवार्षिक योजनेची गरज नाही. प्रश्न फक्त कोणीतरी एकाने पुढाकार घेण्याचा आहे मराठी भाषेचे प्रमाणित व्याकरण, शुद्धलेखन आणि संगणक-की बोर्ड व सॉफ्टवेयर ह्यासुद्धा मूलभूत गरजा आहेत

1. भाषा आणि समीक्षा- संपा.केळकर, अशोक रा. , पुणे, १९८१.
2. विसाव्या शतकातील मराठी समीक्षा- संपा.खोले, विलास, , पुणे, २००४.
3. वाङ्मयीन संज्ञा-संकल्पना कोश - गणोरकर, प्रभा; डहाके, वसंत आबाजी व इतर, मुंबई २००१.